

LBRIS | We know
books
VICTOR HUGO

Mizerabilii

Volumul I

Traducere din limba franceză de
LUCIA DEMETRIUS și TUDOR MĂINESCU

Prefață de
ADINA DINIȚOIU

CORINT

CLASICI AI LITERATURII

CUPRINS

Prefață	5
Tabel cronologic	11
PARTEA ÎNTÂI – FANTINE	15
CARTEA ÎNTÂI – Un om drept	17
I Domnul Myriel	17
II Domnul Myriel devine Monseniorul Bienvenu	20
III Episcop bun, episcopie grea	26
IV Faptele asemănătoare vorbelor	28
V Monseniorul Bienvenu își purta prea mult anteriele	36
VI Cine-i păzea casa	39
VII Cravatte	45
VIII Filosofie la un pahar de vin	49
IX Un frate descris de sora sa	53
X Episcopul în fața unei lumi necunoscute	58
XI O rezervă	71
XII Singurătatea monseniorului Bienvenu	75
XIII Ce credea	78
XIV Ce gândea	82
CARTEA A DOUA – Căderea în păcat	86
I După o zi de drum	86
II Prudența dă sfaturi înțelepciunii	98
III Eroismul supunerii pasive	102
IV Amănunte asupra stânelor din Pontarlier	108
V Liniște	112
VI Jean Valjean	113
VII În adâncul deznădejzii	119
VIII Talazul și umbra	127
IX Noi nemulțumiri	129
X Omul care s-a trezit	130

XI	Ceea ce face	133
XII	Episcopul lucrează	137
XIII	Micul Gervais	141
CARTEA A TREIA – În anul 1817.....		150
I	Anul 1817.....	150
II	Dublu cuartet	157
III	Perechi-perechi.....	161
IV	Tholomyès, de vesel ce e, cântă un cântec spaniol	165
V	La Bombarda	168
VI	Un capitol în care toți se iubesc la nebunie	171
VII	Înțelepciunea lui Tholomyès	173
VIII	Moartea unui cal	179
IX	Sfârșitul vesel al bucuriei.....	182
CARTEA A PATRA – A încredința înseamnă uneori a da de tot		186
I	Două mame se întâlnesc.....	186
II	O primă schiță a două figuri deocheate	195
III	Ciocârlia.....	197
CARTEA A CINCEA – Declinul		201
I	Povestea unui progres realizat în industria mărgelăriei	201
II	Madeleine.....	202
III	Sume depuse la Laffitte	206
IV	Domnul Madeleine în doliu	209
V	Palide fulgerări în zare	212
VI	Moș Fauchelevant	218
VII	Fauchelevant ajunge grădinar la Paris	221
VIII	Doamna Victurnien cheltuiește treizeci și cinci de franci pentru morală	222
IX	Succesul doamnei Victurnien.....	225
X	Urmările succesului	228
XI	<i>Christus nos liberavit</i>	234
XII	Trândăvia domnului Bamatabois	235
XIII	Rezolvarea unor chestiuni de poliție municipală	238
CARTEA A ȘASEA – Javert.....		249
I	Începutul odihnei	249
II	Cum poate Jean să ajungă Champ	253

CARTEA A ȘAPTEA – Afacerea Champmathieu	263
I Sora Simplicie	263
II Meșterul Scaufflaire e un om pătrunzător	266
III O furtună în capul unui om	271
IV Forme pe care le ia suferința în timpul somnului	291
V Bețe-n roate	294
VI Sora Simplicie pusă la încercare	306
VII Călătorul, odată ajuns, își ia măsuri de plecare	314
VIII Intrare de favoare	319
IX Un loc unde se formează convingerile	322
X Sistemul tăgăduielilor	330
XI Champmathieu, din ce în ce mai mirat	337
CARTEA A OPTA – Urmăririle	343
I În ce oglindă își privește părul domnul Madeleine	343
II Fantine fericită	346
III Javert e mulțumit	350
IV Autoritatea reintră în drepturi	354
V Un mormânt potrivit	358
PARTEA A DOUA – COSETTE	365
CARTEA ÎNTÂI – Waterloo	367
I Ce se poate vedea venind de la Nivelles	367
II Hougomont	369
III 18 iunie 1815	376
IV A	379
V <i>Quid obscurum</i> al bățăliilor	381
VI Orele patru după-amiază	385
VII Napoleon binedispus	388
VIII Împăratul pune o întrebare călăuzei Lacoste	394
IX Neprevăzutul	397
X Podișul Mont-Saint-Jean	400
XI Călăuză rea pentru Napoleon, călăuză bună pentru Bülow	406
XII Garda	407
XIII Prăpădul	409
XIV Cel din urmă careu	412
XV Cambronne	413
XVI <i>Quot libras in duce?</i>	416

XVII	E oare bine că a existat un Waterloo?	422
XVIII	O nouă răbufnire a dreptului divin	424
XIX	Câmpul de luptă în timpul nopții	427
CARTEA A DOUA – Vasul Orion		435
I	Numărul 24601 devine numărul 9430	435
II	În care se vor citi două versuri care sunt poate de la diavol ..	438
III	Lanțul trebuie să fi suferit mai înainte o anumită operație pregătitoare ca să poată fi sfârâmat dintr-o lovitură de ciocan...	443
CARTEA A TREIA – Îndeplinirea făgăduielii făcute moartei		453
I	Problema apei la Montfermeil	453
II	Două portrete completate	457
III	Oamenilor le trebuie vin, iar cailor apă	462
IV	O păpușă intră în scenă.	465
V	Fetița singură	466
VI	În care se dovedește poate inteligența lui Boulatruelle	472
VII	Cosette și necunoscutul laolaltă, în umbră	477
VIII	Neajunsul de a găzdui un sărac care poate că e bogat	480
IX	Thénardier la lucru	499
X	Cine aleargă după mai bine poate să dea de mai rău	507
XI	Numărul 9430 apare iar, și Cosette îl câștigă la loterie	512
CARTEA A PATRA – Hardughia Gorbeau		515
I	Maestrul Gorbeau	515
II	Un cuib pentru bufniță și pentru pitulice	521
III	Două nefericiri la un loc fac fericirea	523
IV	Ce-a băgat de seamă chiriașa principală	528
V	O monedă de cinci franci când cade face zgomot	530
CARTEA A CINCEA – La vânătoare cumplită – haită tăcută		534
I	Cotiturile strategiei	534
II	Din fericire, pe podul Austerlitz trec căruțe	538
III	Cercetați planul Parisului din 1727	540
IV	Încercări de scăpare	543
V	Un lucru care n-ar fi cu puțință la lumina gazului aerian	546
VI	Începutul unei enigme	550
VII	Urmarea enigmei	552
VIII	Enigma crește	554

IX	Omul cu clopoșelul	556
X	Capitol în care se explică cum Javert și-a pierdut vremea în zadar	561
CARTEA A ȘASEA – Petit-Picpus		571
I	Ulița Picpus, Numărul 62	571
II	Ordinul călugăresc al lui Martin Verga	575
III	Asprimi	582
IV	Bucurii	584
V	Distrații	588
VI	Schitul	593
VII	Câteva siluete din umbră	596
VIII	<i>Post corda, lapides</i>	599
IX	Un secol sub vâl de călugăriță	601
X	Obârșia veșnicei-închinări	603
XI	Sfârșitul mănăstirii Petit-Picpus	605
CARTEA A ȘAPTEA – O paranteză		608
I	Mănăstirea, idee abstractă	608
II	Mănăstirea, fapt istoric	608
III	În ce condiții putem respecta trecutul	611
IV	Mănăstirea din punct de vedere al principiilor	614
V	Rugăciuni	615
VI	Bunătatea desăvârșită a rugăciunii	617
VII	Să fim prevăzători în mustrare	619
VIII	Credință, lege	620
CARTEA A OPTA – Cimitirele pun stăpânire pe ceea ce li se aduce		624
I	Unde e vorba de felul în care se intră în mănăstire	624
II	Fauchelevant în fața greutăților	632
III	Maica Innocente	635
IV	În care Jean Valjean pare să-l fi citit pe Austin Castillejo ...	647
V	Nu-i de ajuns să fii bețiv ca să fii nemuritor	654
VI	Între patru scânduri	660
VII	Unde se va afla originea zicalei: „Cine are carte are parte” ...	662
VIII	Un interogatoriu trecut cu bine	670
IX	În mănăstire	674

PARTEA A TREIA – MARIUS	683
CARTEA ÎNTÂI – Parisul văzut în atomul lui.	685
I Parvulus	685
II Câteva semne particulare	686
III Are haz	687
IV Poate fi folositor	689
V Hotarul lui.	690
VI Puțină istorie.	692
VII Ștregarul parizian și-ar avea locul în castele Indiei	694
VIII În care vom citi un cuvânt fermecător al ultimului rege.	696
IX Sufletul de altădată al Galiei.	698
X <i>Ecce Paris, ecce homo</i>	699
XI A glumi, a domni	703
XII Viitorul mocnind în popor	706
XIII Micul Gavroche	707
CARTEA A DOUA – Un mare burghez	710
I Nouăzeci de ani și treizeci și doi de dinți.	710
II La așa stăpâni, așa casă	712
III Luc-Esprit.	713
IV Spre o sută de ani	714
V Basque și Nicoletta.	715
VI În care se va pomeni de Magnon și de cei doi copii ai ei.	717
VII Regulă: Nu primește decât seara	719
VIII Două surori care nu seamănă una cu alta	719
CARTEA A TREIA – Bunicul și nepotul	722
I Un salon de altădată	722
II Unul dintre strigoii roșii ai timpului.	726
III <i>Requiescant</i>	733
IV Sfârșitul tâlharului	741
V Ca să ajungi revoluționar, e bine să mergi la biserică	745
VI Ce se întâmplă când te întâlnești cu un episcop	747
VII O fustă oarecare	754
VIII Marmura împotriva granitului	759
CARTEA A PATRA – Prietenii A.B.C.-ului	765
I Un grup care ar fi putut să intre în istorie.	765
II Discursul funebru al lui Bossuet pentru Blondeau.	780

III	Uimirile lui Marius	783
IV	Sala din fund a cafenelei Musain	786
V	Orizontul se lărgeste	794
VI	<i>Res angusta</i>	798
CARTEA A CINCEA – Binefacerile sărăciei		802
I	Marius în luptă cu nevoile	802
II	Marius în sărăcie	804
III	Marius a crescut	807
IV	Domnul Mabeuf	812
V	Sărăcia, soră bună cu mizeria	816
VI	Înlocuitorul	819
CARTEA A ȘASEA – Întâlnirea a două stele		825
I	Porecla, un mod de formare a numelor de familie	825
II	<i>Lux facta est</i>	828
III	Joc de lumină al primăverii	831
IV	Începutul unei boli grele	832
V	Tot felul de trăsnete cad pe capul țatei Bougon	835
VI	Prizonier!	836
VII	Aventurile literei „U” lăsate în voia presupunerilor	839
VIII	Chiar și invalizii pot fi fericiți	841
IX	Eclipsa	843
CARTEA A ȘAPTEA – Patron-Minette		846
I	Minele și minerii	846
II	La fund	849
III	Babet, Gueulemer, Claquesous și Montparnasse	850
IV	Alcătuirea bandei	853

Atâta vreme cât va exista, din pricina legilor și a moravurilor, un blestem social, care creează în chip artificial, în plină civilizație, adevărate iaduri, agravând cu o fatalitate omenească destinul, care e de esență divină, atâta vreme cât cele trei probleme ale secolului: înjosirea omului prin exploatare, decăderea femeii prin foame, atrofierea copilului prin puterea întunericului nu vor fi rezolvate; atâta vreme cât, în anume pături, constrângerile sociale vor fi cu puțință; cu alte cuvinte, și într-un sens mai larg, atâta vreme cât pe pământ vor dăinui ignoranța și mizeria – cărți de felul celei de față nu vor fi zadarnice.

Hauteville-House, 1 ianuarie 1862

CARTEA ÎNTÂI

Un om drept

I

DOMNUL MYRIEL

În 1815, domnul Charles-François-Bienvenu Myriel era episcop la Digne. Era un bătrân de vreo șaptezeci și cinci de ani și ocupa scaunul episcopal din Digne din 1806.

Cu toate că acest amănunt nu are nicio legătură cu faptele pe care le vom istorisi, nu este poate de prisos – spre a fi cât mai exacti – să amintim aici zvonurile și vorbele care circulau pe seama sa, pe vremea când a sosit în eparhie. Adevărate sau nu, lucrurile ce se pun pe seama oamenilor ocupă adesea în viață, și mai ales în destinul lor, tot atâta loc cât și faptele pe care le săvârșesc. Domnul Myriel era fiul unui consilier al curții de justiție din Aix; viță de magistrați. Se povestește că tatăl lui, hărăzindu-i moștenirea postului său, îl însurase foarte de tânăr, la optsprezece sau douăzeci de ani, după un obicei destul de răspândit în familiile magistraților. În pofida acestei căsătorii, Charles Myriel făcuse, zice-se, să se vorbească multe pe seama sa. Era bine făcut, deși cam mic de statură, elegant, distins, spiritual; tinerețea lui fusese închinată în întregime vieții mondene și aventurilor galante.

Odată cu revoluția, evenimentele se precipitară; familiile magistraților, decimate, izgonite, hăituite, se risipiră care încotro. Din primele zile ale revoluției, domnul Charles Myriel fugi în Italia. Nevasta lui muri acolo de o boală de piept, boală de care

suferă de mai demult. Copii nu aveau. Ce s-a petrecut după aceea în viața domnului Myriel? Năruirea vechii societăți franceze, prăbușirea propriei lui familii, întâmplările tragice de la '93¹ – mult mai groaznice poate pentru cei emigrați, care le priveau de departe cu exagerarea spaimei: au făcut oare toate acestea să încolțească în mintea lui gândul renunțării și al singurătății? În ameteala desfătărilor și a legăturilor care-i umpleau viața, să fi primit el oare pe neașteptate una dintre acele lovituri misterioase și grozave, care câteodată doboară, izbindu-l drept în inimă, chiar și pe omul pe care catastrofele publice nu-l pot clătina nici când îl lovesc în existența și avutul său? Nimeni n-ar fi putut s-o spună; se știa numai că se întorsese din Italia preoțit.

În 1804, domnul Myriel era preot la Brignolles. Îmbătrânise și trăia în cea mai mare singurătate.

Pe vremea încoronării, o chestiune mărunță a parohiei sale, nu se mai știe ce anume, îl aduse la Paris. Printre alte persoane de vază, cărora le ceru sprijinul pentru enoriașii săi, era și domnul cardinal Fesch. Într-o zi, când împăratul tocmai venise să-i facă o vizită unchiului său, cucernicul preot – care aștepta în anticameră – se pomeni față în față cu Majestatea Sa. Napoleon, văzându-se privit cu o oarecare curiozitate de către bătrân, se întoarse și spuse dintr-odată:

— Cine-i omul ăsta cumsecade care se uită așa la mine?

— Sire, zise domnul Myriel, dumneavoastră vă uitați la un om cumsecade, iar eu mă uit la un om mare. Fiecare dintre noi are ceva de câștigat.

În aceeași seară, împăratul întrebă pe cardinal cum îl cheamă pe preot și, puțin după aceea, domnul Myriel află cu cea mai mare surprindere că fusese numit episcop la Digne.

¹ Perioadă cunoscută ca „Teroarea” (Teroarea iacobină) – perioada Revoluției Franceze care a culminat cu dictatura lui Robespierre, care își eliminase foștii camarazi de luptă, și cu instituirea Comitetului Salvării Publice (n. red.).

Dar ce era adevărat din cele ce se povesteau despre tinerețea domnului Myriel? Nimeni nu știa. Înainte de revoluție, prea puține familii cunoscuseră familia Myriel.

Domnul Myriel a fost sortit să îndure soarta oricărui nou-venit într-un târgușor unde nu lipsesc guri care flecăresc și unde sunt prea puține capete care gândesc. Trebuia să îndure, cu toate că era episcop, și tocmai pentru că era episcop. Dar, la urma urmei, flecărelile în care se pomenea numele său nu erau poate decât flecăreli, zvonuri, vorbe, trăncăneli, chiar mai puțin decât atât: „palavre”, cum se spune în graiul energic din miazăzi.

Oricum, după vreo nouă ani de episcopat și de ședere la Digne, toate aceste bârfeli, prilej de discuții care preocupă la început orășelele mici și pe oamenii mărunți, fură cu totul uitate. Nimeni n-ar mai fi îndrăznit să vorbească despre ele, nimeni n-ar fi îndrăznit măcar să și le aducă aminte.

La Digne, domnul Myriel venise însoțit de o fată bătrână, domnișoara Baptistine, sora lui, care era cu vreo zece ani mai tânără decât el.

N-aveau în slujba lor decât o femeie de vârsta domnișoarei Baptistine, pe nume doamna Magloire, care, după ce fusese „servitoarea domnului preot”, purta acum îndoitul titlu de cameristă a domnișoarei și de menajeră a monseniorului.

Domnișoara Baptistine era o persoană înaltă, palidă, slabă, blândă: întruchipa idealul cuprins în cuvântul „respectabilă”, deoarece se pare că o femeie trebuie să fie mamă pentru a fi venerabilă. Nu fusese niciodată frumoasă, dar viața ei toată, care nu fusese decât un șir de fapte bune, o învăluise în cele din urmă în ceva imaculat și luminos; odată cu bătrânețea, dobândise ceea ce s-ar putea numi frumusețea bunătății. Fusese slabă în tinerețe și ajunsese străvezie la maturitate, iar sub transparența aceasta, se întrezărea îngerul. Era mai degrabă un suflet decât o fecioară. Întreaga ei ființă părea alcătuită din umbră; doar atât trup cât să mai fie femeie; o fărâmă de materie, închizând într-însa o

lumină; ochi mari, pururea plecați; pretext pentru ca un suflet să rămână pe pământ.

Doamna Magloire era o bătrânică albă, grăsună, dolofană, grăbită, care gâfâia mereu, pe de o parte din pricina treburilor, pe de alta din pricina astmului.

Când venise în oraș, domnul Myriel fusese instalat în palatul episcopal, cu toate onorurile cerute de decretele imperiale, care-l așezară pe episcop îndată după comandantul garnizoanei. Primarul și președintele curții îi făcură vizita de rigoare, iar el făcu la rândul său prima vizită generalului și prefectului.

După instalare, orașul așteptă să-l vadă pe episcop la lucru.

II

DOMNUL MYRIEL DEVINE MONSENIORUL BIENVENU

Palatul episcopal din Digne se afla alături de spital. Era o clădire mare și frumoasă, de piatră, ridicată la mijlocul secolului trecut de către monseniorul Henri Puget, doctor în teologie, de la facultatea din Paris, abate de Simore, fost episcop de Digne pe la 1712. Palatul era o adevărată locuință seniorială. Totul era măreț: apartamentele episcopului, saloanele, camerele, curtea de onoare, foarte mare, străbătută de alei cu arcade, după vechea modă florentină, grădinile plantate cu arbori falnici. În sala de mâncare¹, o lungă și splendidă galerie care se afla la parter și care dădea spre grădini, monseniorul Henri Puget dăduse o masă de gală la 29 iulie 1714 monseniorilor Charles Brûlart din Genlis, arhiepiscop de Embrun, Antoine de Mesgrigny, capucin², episcop de Grasse, Philippe de Vendôme, mare duhovnic al palatului și abate la Saint-Honoré din Lérins, François de Berton din Grillon, episcop

¹ Din originalul fr. *salle à manger*, salonul unde se ia masa (n. red.).

² Călugăr care face parte dintr-o ramură a Ordinului franciscan – ordine catolice fondate de Francesco d'Assisi la începutul secolului al XIII-lea (n. red.).

și baron de Vence, César de Sabran din Forcalquier, episcop-senior de Glandève și Jean Soanen, preot al congregației, predicator obișnuit al regelui, episcop senior de Senez. Portretele acestor șapte cucernice personalități decorau sala, iar data memorabilă, 29 iulie 1714, era gravată cu litere de aur pe o placă de marmură albă.

Spitalul era o clădire strâmtă și joasă, cu un singur cat și cu o grădiniță.

La trei zile după sosirea sa, episcopul vizită spitalul. După vizită, îl rugă pe director să binevoiască a veni la el.

— Domnule director al spitalului, îi spuse el, câți bolnavi aveți în clipa de față?

— Douăzeci și șase, monseniore.

— Atâția număraseram și eu.

— Paturile, reluă directorul, sunt cam înghesuite unele într-altele.

— Am băgat și eu de seamă.

— Sălile nu-s decât niște odăi, iar aerul se primenește greu.

— Așa mi se pare și mie.

— Și, pe urmă, când e nițel soare, grădina e prea mică pentru convalescenți.

— Așa-mi spuneam și eu.

— Iar când sunt molime (anul acesta am avut tifos, acum doi ani am avut friguri palustre) avem și o sută de bolnavi deodată; nu știm cum s-o scoatem la capăt.

— La asta mă gândesc și eu.

— Ce să facem, monseniore? zise directorul. Trebuie să ne resemnăm.

Convorbirea avea loc în sala de mâncare de la parter.

Episcopul tăcu o clipă, apoi se întoarse repede spre directorul spitalului.

— Domnule, spuse el, câte paturi credeți c-ar încăpea în sala asta?

— În sala de mâncare a monseniorului? rosti speriat directorul.

Danie pentru îmbunătățirea întreținerii închisorilor	patru sute franci
Pentru eliberarea șefilor de familii închiși pentru datorii	o mie franci
Danie pentru ajutorarea și eliberarea celor închiși	cincisute franci
Supliment la salariul profesorilor săraci ai eparhiei	două mii franci
Hambarele de rezervă din Alpii de Sus	o sută franci
Congregația doamnelor din Digne, din Manosque și din Sisteron, pentru învățământul gratuit al fetelor sărace	o mie cinci sute franci
Pentru săraci	șase mii franci
Cheltuieli personale	o mie franci
Total	cincisprezece mii franci

Cât timp a ocupat scaunul episcopal din Digne, domnul Myriel n-a schimbat aproape nimic din întocmirea aceasta, pe care, cum am văzut, el o numea orânduirea „cheltuielilor casei sale”.

Această rânduială a fost primită cu supunere desăvârșită de către domnișoara Baptistine. Pentru evlavioasa fată, monseniorul din Digne era în același timp frate și episcop, prieten firesc și superior prin rangul său bisericesc. Îl iubea și-l venera totodată. Când spunea el ceva, ea se înclina: când făcea ceva, i se alătura. Numai servitoarea, doamna Magloire, bombănea puțin. Domnul episcop, cum am văzut, nu-și păstrase sieși decât o mie de franci, care, adăugați la pensia domnișoarei Baptistine, făceau o mie cinci sute de franci pe an. Cu acești o mie cinci sute de franci trăiau cele două bătrâne și episcopul.

Iar când vreun preot de la țară venea la Digne, domnul episcop tot mai găsea cu ce să-l ospăteze, mulțumită economiilor crunte ale doamnei Magloire și administrației iscusite a domnișoarei Baptistine.

Într-o zi — se afla la Digne de vreo trei luni —, episcopul spuse:

— Cu toate astea, sunt destul de strâmtorat!

— Cred și eu! izbucni doamna Magloire. Monseniorul nici măcar nu și-a cerut indemnizația pe care i-o datorează județul pentru cheltuielile de transport în oraș și pentru vizitele pe care le face în eparhie. Așa era obiceiul pentru episcopii de altădată.

— Așa e! zise episcopul. Ai dreptate, doamnă Magloire.

Și făcu cererea.

Puțin după aceea, consiliul general, luând în considerare această cerere, îi aprobă o indemnizație anuală de trei mii de franci intitulată „Alocația domnului episcop pentru cheltuieli de trăsură, de poștă și cheltuieli pentru vizite pastorale”.

Faptul stârni multă vâlvă în rândul burgheziei locale și, cu acest prilej, un senator al imperiului, fost membru în Consiliul celor cinci sute, partizan al lui 18 Brumar¹, înzestrat pe lângă orașul Digne cu niște fonduri colosale, îi scrisese ministrului cultelor, domnului Bigot de Préameneu, o scrisoare furioasă și confidentială din care vom extrage următoarele rânduri autentice:

Cheltuieli de trăsură? De ce ar fi necesare într-un oraș cu mai puțin de patru mii de locuitori? Cheltuieli de poștă și pentru vizite pastorale? Mai întâi, de ce trebuie să facă vizite? Pe urmă, cum să circule poșta într-o regiune muntoasă? Nu sunt drumuri. Nu se merge decât călare. Iar podul de la Durance la Château-Arnoux abia poate să țină căruțele cu boi. Așa sunt toți popii. Lacomii zgârciți. La sosire, acesta făcea pe apostolul. Acum se poartă ca toți ceilalți. Îi trebuie trăsură și diligență. Are nevoie de lux, ca episcopii de altădată. Ah, popimea asta! Domnule conte, lucrurile nu vor merge bine decât atunci când împăratul ne va scăpa de ei. Jos popa! (În

¹ 9 noiembrie 1799, după calendarul vechi 18 Brumar, data la care a avut loc *Coup d'état*, lovitura de stat care l-a adus pe Napoleon Bonaparte la putere (n. red.).

acel moment, se iviseră complicații cu Roma.) În ce mă privește, sunt numai pentru Cezar...

etc... etc...

În schimb, doamna Magloire se bucură foarte mult.

— Bravo! îi spuse ea domnișoarei Baptistine. Monseniorul a început cu alții, dar a trebuit în cele din urmă să se gândească și la el. Și-a pus la punct toate binefacerile. Iată, în sfârșit, și pentru noi trei mii de franci.

În aceeași seară, episcopul scrisese și dădu surorii sale o notă cu următorul cuprins:

Cheltuieli de trăsură și vizite pastorale

Pentru a se putea da bolnavilor din spital supă de carne	o mie cinci sute franci
Pentru societatea de caritate maternă din Aix	două sute cincizeci franci
Pentru societatea de caritate maternă din Draguignan	două sute cincizeci franci
Pentru copii găsiți	cinci sute franci
Pentru orfani	cinci sute franci
Total	trei mii franci

Acesta era bugetul domnului Myriel.

Cât despre veniturile întâmplătoare ale episcopiei: strigări, dispense, botezuri, predici, binecuvântări, căsătorii etc., episcopul le încasa de la bogați cu aceeași strășnicie cu care le împărțea la săraci.

În scurtă vreme, daniile în bani sporiră. Și cei avuți, și cei lipsiți băteau la ușa domnului Myriel, unii venind să ceară milostenia pe care alții veneau s-o aducă. Nu trecuse niciun an de zile, și episcopul ajunsese vistiernicul tuturor binefacerilor și casierul

EBRIS

We know

books

VICTOR HUGO

Mizerabilii

Volumul II

Traducere din limba franceză de
LUCIA DEMETRIUS și TUDOR MĂINESCU

Prefață de
ADINA DINIȚOIU

CORINT

CLASICI AI LITERATURII

CUPRINS

CARTEA A OPTA – Săracul cel păcătos	5
I Marius, căutând o fetiță cu pălărie, găsește un om cu șapcă	5
II Descoperire	7
III <i>Quadrifrons</i>	9
IV O floare în mocirlă	14
V O ferestruică a providenței	21
VI Fiara în viziunea ei	23
VII Strategie și tactică	28
VIII O rază de lumină	32
IX Jondrette e gata să plângă	35
X Tariful cabrioletelor de piață e doi franci ora	39
XI Mizeria își oferă serviciile ei suferinței	42
XII Cum a fost întrebuințată moneda de cinci franci a domnului Leblanc	46
XIII <i>Solus cum solo, in loco remoto, non cogitabuntur orare</i> Pater Noster	51
XIV În care un polițist dă două pistoale unui avocat	54
XV Jondrette își face târguielile	58
XVI În care vom regăsi un cântec pe o arie englezească, la modă în 1832	61
XVII Cum a fost întrebuințată moneda de cinci franci a lui Marius	65
XVIII Cele două scaune ale lui Marius stau față-n față	69
XIX Când răscolești mocirla	71
XX Capcana	75
XXI Ar trebui arestate mai întâi victimele	102
XXII Copilul care țipa într-un capitol anterior	106

PARTEA A PATRA – IDILA DIN STRADA PLUMET ȘI		
EPOPEEA DIN STRADA SAINT-DENIS. . .		109
CARTEA ÎNTÂI – Câteva pagini de istorie.		
I	Croială bună	111
II	Cusătură proastă	117
III	Ludovic-Filip	120
IV	Crăpături sub temelie	128
V	Fapte din care izvorăște istoria și pe care istoria nu le cunoaște	135
VI	Enjolras și locotenenții lui	148
CARTEA A DOUA – Éponine		
I	Câmpul ciocârliei	153
II	Cum se nasc crimele în cloaca închisorilor	159
III	Tata Mabeuf are vedenii	164
IV	Vedenia lui Marius	168
CARTEA A TREIA – Casa din strada Plumet		
I	Casa tainelor	173
II	Jean Valjean în Garda Națională.	177
III	<i>Foliis ac frondibus</i>	180
IV	Gratiile se schimbă	184
V	Trandafirul își dă seama ce e o armă de luptă	189
VI	Bătălia începe	193
VII	O tristețe mai adâncă decât alta	196
VIII	Cătușele	202
CARTEA A PATRA – Ajutorul de jos poate fi ajutorul de sus . . .		
I	Răni pe dinafară, vindecare pe dinăuntru	212
II	Mătușa Plutarque poate explica o întâmplare fără să se încurce	214
CARTEA A CINCEA – Al cărei sfârșit nu seamănă cu începutul		
I	Singurătatea și uniformele	223
II	Temerile lui Cosette	225
III	Toussaint are părerile ei	228
IV	O inimă sub piatră	231
V	Cosette după scrisoare	236
VI	Bătrânii sunt făcuți ca să plece când trebuie.	238

CARTEA A ȘASEA – Gavroche.....	242
I O poznă a vântului ștregar.....	242
II În care micul Gavroche trage foloase de pe urma lui Napoleon Cel Mare	245
III Peripețiile evadării.....	270
 CARTEA A ȘAPTEA – Argoul.....	286
I Originile.....	286
II Rădăcinile	294
III Argoul care plânge și argoul care râde	303
IV Cele două datorii: a veghea și a spera	308
 CARTEA A OPTA – Încântări și deznădejdi	313
I În plină lumină.....	313
II Beția fericirii depline.....	319
III Începe să se întunece	321
IV <i>Cab</i> huruie în engleză și latră în argou	325
V Faptele nopții.....	333
VI Marius coboară pe pământ și își dă adresa lui Cosette	334
VII O inimă bătrână și o inimă tânără față-n față.....	340
 CARTEA A NOUA – Unde se duc?	354
I Jean Valjean.....	354
II Marius	356
III Domnul Mabeuf.....	358
 CARTEA A ZECEA – 5 iunie 1832	363
I Problema privită la suprafață.....	363
II Miezul problemei.....	367
III O înmormântare: prilej de a renaște.....	373
IV Furtuni de altădată	379
V Originalitatea Parisului	385
 CARTEA A UNSPREZECEA – Atomul fraternizează cu uraganul.....	389
I Câteva lămuriri asupra originilor poeziei lui Gavroche. Înrâurirea unui academician asupra acestei poezii	389
II Gavroche la drum	392
III Îndreptățita mânie a unui bărbier.....	395

IV	Copilul se miră de bătrân	397
V	Unchiașul	399
VI	Recruți	401
CARTEA A DOUĂSPREZECEA – Corintul		404
I	Istoria corintului de la întemeierea lui	404
II	Vesellie premergătoare	410
III	Se lasă noaptea asupra lui Grantaire	420
IV	Încercare de a aduce mângâiere văduvei Hucheloup	424
V	Pregătirile	428
VI	În așteptare	430
VII	Omul recrutat în strada Billettes	433
VIII	Câteva semne de întrebare cu privire la numitul Le Cabuc, care poate că nu se numea așa	437
CARTEA A TREISPREZECEA – Marius intră în umbră		443
I	Din strada Plumet până în cartierul Saint-Denis	443
II	Parisul noaptea, văzut din zbor	446
III	Pe marginea prăpastiei	449
CARTEA A PAISPREZECEA – Măreția disperării		456
I	Drapelul: primul act	456
II	Drapelul: Actul doi	459
III	Gavroche ar fi făcut mai bine să primească carabina lui Enjolras	462
IV	Butoiul cu pulbere	463
V	Sfârșitul versurilor lui Jean Prouvaire	466
VI	Agonia morții după agonia vieții	468
VII	Gavroche, priceput calculator al distanțelor	473
CARTEA A CINCPREZECEA – Strada l’Homme-Armé		478
I	Sugătoarea trădătoare	478
II	Ștregarul, dușman al luminilor	487
III	În vreme ce Cosette și Toussaint dorm	492
IV	Excesele de zel ale lui Gavroche	493
PARTEA A CINCEA – JEAN VALJEAN		501
CARTEA ÎNTÂI – Războiul între patru ziduri		503
I	Între Caribda mahalalei Saint-Antoine și Scilla mahalalei Temple	503

II	Ce poți face într-o prăpastie decât să stai de vorbă?	511
III	Lumină și întunecare.	516
IV	Cinci mai puțin, unul mai mult.	518
V	Ce se vede din vârful baricadei.	525
VI	Marius rătăcit, Javert laconic	529
VII	Situația se înrăutățește.	531
VIII	Artileristii trebuie luați în serios.	536
IX	Folosul unui vechi talent de braconier și al împușcăturii fără greș care a influențat asupra condamnării din 1796 . . .	539
X	Zori	541
XI	O împușcătură care nu dă greș, dar care nu ucide pe nimeni.	545
XII	Dezordinea – apărătoare a ordinii.	546
XIII	Licăriri trecătoare	550
XIV	În care se va citi numele iubitei lui Enjolras.	552
XV	Gavroche afară	554
XVI	Cum din frate poți ajunge tată.	558
XVII	<i>Mortuus pater filium moriturum expectat.</i>	567
XVIII	Vulturul a ajuns pradă	569
XIX	Jean Valjean se răzbună.	573
XX	Morții au dreptate și cei vii nu se înșală	576
XXI	Eroii.	586
XXII	Pas cu pas	590
XXIII	Oreste flămând și Pilade beat	594
XXIV	Prizonier	597
CARTEA A DOUA – Intestinul leviatanului		601
I	Pământul sărăcit de mare	601
II	Istoria veche a canalului	605
III	Bruneseau	609
IV	Amănunte necunoscute.	612
V	Progresul actual.	616
VI	Progresul viitor	617
CARTEA A TREIA – Între suflet și mocirlă.		623
I	Cloaca și surprizele ei.	623
II	Lămurire	629

III	Omul „Filat”	632
IV	Și el își poartă crucea	636
V	Nisipul, ca și femeia, e viclean.	640
VI	Fontisul.	645
VII	Uneori te împotmolești chiar la mal.	648
VIII	O bucată de haină sfâșiată	650
IX	Marius luat drept mort de unul care se pricepe la d-astea ..	656
X	Întoarcerea fiului risipitor cu viața sa.	660
XI	Se cutremură țăriile	662
XII	Bunicul.	664
CARTEA A PATRA – Javert o ia razna		671
CARTEA A CINCEA – Nepotul și bunicul		685
I	În care vedem din nou copacul cu plasture de zinc	685
II	Ieșit din războiul civil, Marius se pregătește pentru cel de-acasă.	688
III	Marius atacă.	694
IV	În cele din urmă, domnișoara Gillenormand nu ia în nume de rău că domnul Fauchelevent a venit cu ceva la subsuoară	697
V	Depuneți-vă banii mai bine în pădure decât la notar	703
VI	Cei doi bătrâni fac totul, fiecare în felul lui, pentru fericirea lui Cosette	704
VII	Urmările visului, amestecate cu fericirea.	713
VIII	Doi oameni cu neputință de găsit.	716
CARTEA A ȘASEA – Noaptea albă.		721
I	16 februarie 1833	721
II	Jean Valjean cu brațul mereu bandajat.	732
III	Nedespărțitul	742
IV	<i>Immortale jecur</i>	744
CARTEA A ȘAPTEA – Ultima sorbitură din potir.		750
I	Al șaptelea cerc și al nouălea cer	750
II	Tainele pe care le poate cuprinde o destăinuire	768

CARTEA A OPTA – În asfințit	778
I Odaia de jos	778
II Alți pași înapoi	783
III Își aduc aminte de grădina din strada Plumet	786
IV Atracție și stăpânire	791
CARTEA A NOUA – Ultima noapte, ultima dimineață	794
I Milă pentru nenorociți, dar îngăduință pentru fericiți	794
II Ultimele pâlپări ale opațului fără ulei	796
III Un fulg a ajuns o povară pentru cel ce ridică în mâini căruța lui Fauchelevent	798
IV O sticlă de cerneală care nu-i bună de nimic	801
V O noapte prin care străbate strălucirea zilei	822
VI Iarba ascunde și ploaia șterge	833
<i>SCRISOAREA CĂTRE DOMNUL DAELLI,</i> editor al traducerii în limba italiană a <i>Mizerabililor</i> , la Milano . . .	835

CARTEA A OPTA

Săracul cel păcătos

I

MARIUS, CĂUTÂND O FETIȚĂ CU PĂLĂRIE,
GĂSEȘTE UN OM CU ȘAPCĂ

A trecut vara, și apoi și toamna; a venit iarna.

Nici domnul Leblanc și nici tânăra fata nu s-au mai întors la Luxemburg. Marius nu mai avea decât un gând: să vadă iar chipul acela duios și plin de farmec. Îl căuta mereu și pretutindeni, dar nu-l afla nicăieri. Nu mai era Marius, visătorul entuziast, omul hotărât, înflăcărat și puternic, îndrăznețul care înfrunta soarta, mintea care făurea planuri de viitor unul după altul, firea tânăra, plină de visuri, de mândrie, de idei și de voință; era doar un câine rătăcit. Se cufundă într-o tristețe adâncă. Totul se sfârșise. Munca îl dezgusta, plimbarea îl obosea, singurătatea îl plictisea. Natura nemărginită, atât de bogată altădată de forme, de lumini, de glasuri, de pilde, de fâgăduințe, orizonturi și învățăminte, era acum un deșert înaintea lui. I se părea că totul pierise.

Nu înceta de a gândi, căci nu putea altfel, dar gândurile nu-l mai mulțumeau. La toate îndemnurile pe care i le șopteau ele, Marius răspundea în sinea lui: „La ce bun?”

Își făcea sute de muștrări: „De ce am urmărit-o? Eram atât de fericit numai s-o pot vedea! Ea mă privea; ce puteam dori mai mult? Părea că mă iubește. Nu-i destul? Ce mai voiam? Mai mult decât atât nu se poate. Am fost un nesocotit. A mea e vina” etc. etc.

La început, Courfeyrac, căruia Marius nu i se spovedea nicio dată, pentru că așa era firea lui, dar care ghicea aproape tot, pentru că așa era și el făcut; îl felicitase că e îndrăgostit, ceea ce, de altfel, îl umplea de uimire; mai pe urmă, văzându-l pe Marius copleșit de tristețe, îi spuse în sfârșit: „Văd că n-ai fost decât un dobitoc. Haide, vino la Chaumière!”

Odată, încrezător în soarele frumos de septembrie, Marius s-a lăsat dus de Courfeyrac, Bossuet și Grantaire la balul de la Sceaux, nădăjduind – ce vis! – că poate o va regăsi acolo. Bineînțeles că numai pe aceea pe care o căuta n-a găsit-o. „Aici, totuși, poți să regăsești toate femeile pierdute”, mormăia Grantaire pentru sine. Marius își lăsa prietenii la bal și se întoarse acasă pe jos, singur prin noapte, ostent, înfrigorat, cu ochii tulburi și triști, chinuit de zgomotul și praful stârnit de trăsurile pline cu lumea ce se înapoia cântând de la serbare și trecea pe lângă el, care, în mâhnirea lui căuta să se înviioreze respirând miresmele tari ale nucilor din marginea drumului.

Trăia din ce în ce mai singur, năuc, copleșit, pradă cu totul chinului său lăuntric, zbătându-se în durerea sa ca lupul în capcană și căutând pretutindeni, mistuit de dragoste, ființa pe care n-o mai găsea nicăieri.

Altădată i se întâmplă ceva cu totul ciudat. Se întâlnește pe una dintre străduțele din vecinătatea bulevardului Invalizilor cu un om îmbrăcat ca lucrător, ce purta o șapcă cu cozoroc lung, de sub care ieșeau afară câteva șuvițe de păr foarte albe. Marius fu izbit de frumusețea acestui păr alb și se uită cu luare-aminte la omul care mergea încet și parcă adâncit în gânduri dureroase. Lucru ciudat, i se păru că recunoaște pe domnul Leblanc. Era același păr, același profil, atât cât se putea vedea de sub șapcă, aceeași înfățișare, doar ceva mai tristă. Dar de ce hainele acestea de lucrător? Ce însemna asta? Care-o fi rostul acestei deghizări? Marius fu foarte mirat. Când se dezmetici, primul său gând fu să urmărească

pe omul acela; cine știe dacă nu era, în sfârșit, pe urma pe care o căuta! În orice caz, trebuia să-l revadă de aproape și să lămurească misterul. Dar gândul acesta îi venise prea târziu și omul dispăruse. Apucase pe una dintre străduțele lăturalnice și Marius îi pierdu urma. Această întâlnire îl neliniști câteva zile, apoi i se șterse din minte. „La urma urmei”, își spuse el, „poate că n-a fost decât o asemănare.”

II

DESCOPERIRE

Marius locuia tot în casa Gorbeau. Nu mai lua seama la nimic și la nimeni.

În vremea aceea, nu mai erau în casă alți locatari decât el și familia Jondrette, pentru care plătise cândva chiria, fără ca măcar să fi stat de vorbă vreodată cu tatăl, cu mama sau cu fetele. Ceilalți chiri-ași se mutaseră, muriseră sau fuseseră dați afară pentru neplată.

Într-una din zilele iernii aceleia, soarele se arătase puțin după-amiază, dar era în 2 februarie, ziua întâmpinării Domnului, al cărei soare înșelător, premergător unui frig de șase săptămâni, i-a inspirat lui Mathieu Laensberg¹ aceste două versuri rămase cu drept cuvânt celebre:

De bine ce strălucește,
Ursu-n bârlog se ghemuiește.

Marius tocmai ieșise din bârlogul său. Se lăsa noaptea. Era ora cinci, fiindcă începuse din nou să cineze; vai! Pasiunile ideale își au și ele slăbiciunea lor.

¹ Posibilul autor al Almanahului din Liège, *L'Almanach de Liège*, din secolul al XVII-lea (n. red.).

Tocmai trecea pragul ușii pe care șața Bougon îl mătura chiar în clipa aceea, rostind acest monolog vrednic de ținut minte: „Mai e ceva ieftin în ziua de azi? Toate sunt scumpe. Numai necazu-i ieftin; necazul îl ai pe-o nimica toată!”

Marius se îndreptă cu pașii înceți pe bulevard către barieră, ca să ajungă în strada Saint-Jacques. Mergea dus pe gânduri cu capul plecat înainte.

Deodată se simți lovit cu cotul prin ceață; se întoarse și văzu două fete în zdrențe, una înaltă și subțire, cealaltă ceva mai măruntă, care treceau repede, gâfâind, înspăimântate, părând că vor să fugă; veneau spre el, nu-l văzuseră și-l atinseseră în treacăt. Pe întuneric Marius zări chipurile lor pământii, părul despletit și zbârlit, bonetele murdare, rochiile zdrențuite și picioarele goale. În timp ce alergau, vorbeau între ele. Cea mai înaltă spunea în șoaptă: „Au venit sticleții. Erau să mă înhațe.” Cealaltă îi răspunse: „I-am văzut și eu. D-aia am tulit-o!”

Marius înțelese din acest argou jalnic, că jandarmii sau sergenții de stradă erau să le prindă pe aceste două copile și că ele izbutiseră să fugă.

Se pierduseră printre arborii de pe bulevard, ca o pată albă care se mistuie în întuneric.

Marius se opri o clipă.

Când să-și urmeze drumul, zări pe jos, la picioarele lui, un pachet cenușiu. Se aplecă și-l ridică. Era un soi de plic care părea plin cu hârtii.

— Se vede, murmură el, că l-au pierdut acele nenorocite...

Se întoarse din drum și strigă după ele, dar degeaba; se gândi că fetele se vor fi depărtat, așa că puse pachetul în buzunar și se duse să cineze.

Ceva mai departe, văzu pe o alee a străzii Mouffetard un sicriu de copil, învelit cu o pânză neagră, așezat pe trei scaune și luminat de o lumânare. Cele două fete de adineauri îi veniră iarăși în minte.

„Sărmanele mame! gândi el. Există totuși un lucru mai trist decât să-ți vezi copiii murind: e să-i vezi călcând pe un drum greșit”.

Apoi, aceste umbre care dăduseră forme felurite tristeții lui îi fugiră din minte și se cufundă din nou în gândurile lui de totdeauna. Îi veneau din nou în minte cele șase luni de dragoste și de fericire sub cerul liber și în plină lumină, printre arborii frumoși ai Luxemburgului.

„Cât de întunecată a ajuns viața mea! își spunea el. Văd și acum fete tinere. Numai atât că altădată îmi păreau îngeri, și astăzi îmi par niște strigoi.”

III

*QUADRIFRONS*¹

Seara, pe când se dezbrăca pregătindu-se de culcare, găsi în buzunarul hainei pachetul pe care îl ridicase pe bulevard. Îl și uitase. Se gândi că ar fi bine să-l deschidă și că, dacă într-adevăr era al lor, poate că găsea în el adresa acelor fete, sau în orice caz lămuririle necesare ca să-l poată înapoia persoanei care-l pierduse.

Desfăcu plicul, care nu era sigilat, și cuprindea patru scrisori, de asemenea nesigilate. Adresele erau scrise. Toate patru răspundeau o duhoare de tutun ordinar. Prima scrisoare era adresată: „Domniei Sale Doamnei Marchize de Grucheray, în piața de peste drum de Camera Deputaților, nr...”

Marius își spuse că poate va găsi lămuririle pe care le căuta și de altminteri, de vreme ce scrisoarea nu era închisă, părea că poate fi citită de oricine. Iată-i cuprinsul:

Doamnă Marchiză,

Darul îndurării și al milei este ceea ce unește mai strâns societatea. Lăsați să se vadă sentimentele dumneavoastră

¹ Din lb. latină, „cu patru laturi” (n. red.).

creștinești și aruncați o privire îndurătoare asupra acestui nenorocit spaniol, victimă a sincerității și dragostei pentru cauza sfântă a legitimității, pe care a plătit-o cu sângele său, căreia i-a sacrificat averea toată, ca să apere această cauză, și astăzi se găsește în cea mai mare mizerie. El nu se îndoiește că onorabila dumneavoastră persoană va acorda un ajutor ca să salveze o viață foarte grea pentru un ostaș bine educat și onorabil, acoperit de răni. Mă bizui dinainte, pe omenia care vă însuflețește și pe interesul ce Doamna Marchiză îl poartă unei națiuni atât de nenorocite. Rugămintea lor nu va fi zadarnică, și recunoștința lor va păstra amintirea dumneavoastră încântătoare. Cu sentimentele mele de respect cu care am cinstea să fiu,

Doamnă,

Don Alvarez, căpitan spaniol de cavalerie,
regalist, refugiat în Franța, care se află în drum
către patria sa și nu are mijloc ca
să-și continue călătoria.

Semnătura nu era urmată de nicio adresă. Marius nădăjdui să găsească adresa în a doua scrisoare care avea ca titlu: „Domniei Sale, Doamnei Contese de Montvernet, str. Casette nr. 9”.

Iată ce citi Marius în ea:

Doamnă contesă,

Sunt o mamă nenorocită cu o familie de șase copii, din care cel mic abia împlini opt luni. Bolnavă de la ultima născere, ma lăsat bărbatu de cinci luni, nam niciun sprijin pe lume, în cea mai mare mizerie. Cu nădejdea în doamna contesă, am onoare doamnă, cu adânc respect

doamna Balizard.

Marius trecu la a treia scrisoare care, ca și celelalte, era o cerere de ajutor, și citi: „Domnul Pabourgeot, alegător, negustor de galanterie cu ridicata, str. Saint-Denis, în colțul străzii aux Fers”.

Îmi îngădui să vă adresez această scrisoare pentru a va ruga să-mi acordați cinstea prețioasă a bunătății dv., și sa va interesați de un literat care a prezentat o dramă Comediei Franceze. Subiectul ei este istoric și acțiunea se petrece în Auvergne pe timpul imperiului. Cred că stilul este natural, concis și demn de laudă. În patru locuri sunt cuplete de cântat. Comicul, seriosul, neprevăzutul se amestecă cu caracterele variate și cu o undă de romantism răspândită ușor peste toată intriga, ce se desfășoară misterios și înaintează prin peripecții surprinzătoare către un deznodământ cu câteva lovituri de teatru de mare răsunet.

Scopul meu principal este să satisfac dorința care însuflețește tot mai mult pe omul din veacul nostru, cu alte cuvinte MODA, această vârtelniță capricioasă, și ciudată ce se schimbă mai cu fiecare vânt.

Cu toate aceste calități, mă tem că gelozia, egoismul autorilor favorizați, să nu reușească să mă țină departe de teatru, căci știu care sunt amărăciunile din care se adapă nou-veniții.

Domnule Pabourgeot, reputația dv., justificată, de protector iluminat al literaților, îmi dă curajul să vă trimit pe fiica mea, care vă va expune situația noastră nenorocită, lipsit de pâine și de foc în acest toi de iarnă. Rugămintea de a primi ca un omagiu dorința mea de a vă închina această dramă, ca și toate celelalte pe care le voi mai scrie, este dovada că năzuiesc la cinstea de a mă adăposti sub scutul dv. și a împodobi scrierile mele cu numele dv. Dacă binevoți a mă onora cu un dar cât de umil, voi începe de îndată să fac o poemă pentru a vă plăti prinosul meu de recunoștință. Această poemă, pe care

voi încerca s-o alcătuiesc cât mai desăvârșit cu putință, vă va fi trimisă dv. înainte de a fi adăugată la începutul dramei citată pe scenă. Omagiile mele cel mai respectuoase. Domnului și doamnei Pabourgeot.

Genflot, literat

P. S. Mă mulțumesc și cu doi franci.

Scuzați-mă că trimit pe fiica mea și nu mă prezint eu însumi, dar starea jalnică a îmbrăcăminții mele nu-mi îngăduie, vai, să pot ieși din casă.

Marius deschise în sfârșit a patra scrisoare. Avea adresa: „Preamilostivului Domn de la Biserica Saint-Jacques-du-Haut-Pas”.

Ea cuprindea următoarele câteva rânduri:

Preamilostive Domn mărinimos,

Dacă binevoii să întovărășiți pe fiica mea, veți vedea o nenorocire îngrozitoare și vă voi prezenta certificatele mele.

La vederea acestor scripte, sufletul dv. mărinimos va fi mișcat de un sentiment de mare îndurare, căci adevărații filozofi încercă întotdeauna emoții puternice.

Veți recunoaște, binefăcătorule, că trebuie să resimtă cineva cea mai grea lipsă și este foarte dureros ca, pentru a primi o oarecare ușurare, să fie nevoit a obține o certificare a autorităților asupra sărăciei sale, ca și cum n-ar fi liber nici măcar să sufere și să moară de foame așteptând ca mizeria lui să fie ușurată. Destinul este prea fatal pentru unii și prea dărnice sau prea ocrotitor pentru alții.

Aștept venirea sau milostenia dv., dacă veți binevoi a o face, și vă rog să primiți sentimentele respectuoase cu care mă simt cinstit să fiu,

Omule cu adevărat mărinimos,

sluga voastră prea umilă și plecată

P. Fabantou, artist dramatic.

După ce citi aceste patru scrisori, Marius rămase tot atât de nelămurit ca și înainte.

În primul rând, niciunul dintre cei care semnau nu-și dădeau adresa. Apoi, ele păreau să vină de la patru inși deosebiți: don Alvarez, doamna Balizard, poetul Genflot și artistul dramatic Fabantou; dar ciudățenia acestor scrisori era că toate patru fuseseră scrise de aceeași mână. S-ar fi putut crede că veneau de la aceeași persoană.

Ceea ce făcea presupunerea mai temeinică era că hârtia – grosolană și îngălbenită – era aceeași la toate patru, același și mirosul de tutun și, cu toate că în chip vădit se încercase să se schimbe stilul, aceleași greșeli de ortografie se repetau cu multă liniște, și literatul Genflot greșea la fel ca și căpitanul spaniol.

Era o osteneală zadarnică a pătrunde acest mic mister. Dacă n-ar fi găsit întâmplător scrisorile, totul ar fi semănat a păcăleală. Marius era prea abătut pentru ca să poată gusta o glumă a întâmplării și să se prindă în jocul la care ulița părea că-l pofteste. I se părea că se joacă de-a baba-oarba cu aceste patru scrisori, care făceau haz pe seama lui.

De altfel, nimic nu dovedea că scrisorile aparțin fetelor pe care Marius le întâlnise pe bulevard. La urma urmelor, nu erau decât niște hârtii fără nicio valoare.

Marius le puse din nou în plic, le aruncă într-un colț și se culcă.

Pe la orele șapte dimineața – tocmai se sculase, luase o gustare și se pregătea să se apuce de lucru –, auzi niște bătăi ușoare în ușă.

Cum era un tânăr sărac, nu încuia ușa decât rar, când avea de lucrat ceva grabnic, Altfel, chiar când lipsea de acasă, își lăsa cheia în broască. „Au să te calce hoții”, îl făcea atent țața Bougon. „Ce să-mi ia?” îi răspundea nepăsător Marius. Fapt este că, totuși, într-o zi i se furase o pereche de ghete vechi, spre marea bucurie a țaței Bougon.

Bătăile în ușa se repetară, foarte încet, ca și prima dată.

— Intră, spuse Marius.

Ușa se deschise.

— Ce dorești, doamnă Bougon? urmă Marius, fără să-și ridice ochii de pe cărțile și manuscrisele pe care le avea pe masă.

O voce, care nu era a doamnei Bougon, răspunse:

— Iertați-mă, domnule...

Era o voce înăbușită, frântă, sugrumată, destrămată, o voce de moșneag, răgușită de rachiu și basamac.

Marius se întoarse repede și văzu o fată tânără.

IV

O FLOARE ÎN MOCIRLĂ

O fată tânără ședea în dreptul ușii întredeschise. Ferestruica prin care lumina pătrundea în odaie se afla tocmai în dreptul ușii și-i răspândea pe chip o lumină palidă. Era o făptură slabă, plăpândă, uscățivă; peste goliciunea-i înfiorată și înghețată nu avea decât cămașa și o fustă. Drept cingătoare, o sfoară, părul de asemenea strâns cu o sfoară, umerii ascuțiți ieșind afară din cămașă, o paloare blondă și limfatică, claviculele pământii, mâinile roșii, gura întredeschisă cu colțurile căzute în jos. câțiva dinți lipsă, ochii tulburi, îndrăzneți, cu căutătură grosolană, formele unei fețițe rău făcute și privirea unei femei bătrâne și stricate; cincizeci de ani amestecați cu cincisprezece. Una din făpturile care sunt în același timp plăpânde și îngrozitoare și care-i fac să se cutremure pe cei pe care nu-i înduioșează.

Marius se ridicase și privea încremenit la ființa aceasta asemănătoare vedeniilor ce ne apar în vis.

Ceea ce era sfâșietor, mai cu seama, era că fata aceea nu venise pe lume ca să fie urâtă. În frageda copilărie trebuie să fi fost chiar frumoasă. Farmecul vârstei mai lupta încă împotriva bătrâneții

groaznice, adusă timpuriu de sărăcie și desfrâu. Pe obrazul acela de șaisprezece ani murea o rămășiță de frumusețe, ca soarele palid ce se stinge sub norii amenințători ai unei dimineți de iarnă.

Chipul acesta nu-i era cu desăvârșire necunoscut lui Marius; își amintea să-l mai fi văzut undeva.

— Ce doriți, domnișoară? întrebă el.

Fata răspunse cu glasul ei de pușcăriaș beat.

— Am o scrisoare pentru dumneata, domnule Marius.

Îi spusese lui Marius pe nume; nu era îndoială că pe el îl căuta; dar cine era această fată? Cum de-i știa numele?

Fără să mai aștepte să fie poftită, ea intră. Intră cu hotărâre, uitându-se prin odaie și la patul desfăcut cu o îndrăzneală care-ți strângea inima. Era în picioarele goale. Prin găurile mari ale fustei i se vedeau pulpele lungi și genunchii slabi. Tremura.

Ținea în mână o scrisoare pe care i-o întinse lui Marius.

Pe când deschidea scrisoarea, Marius băgă de seamă că pece-tea de ceară, nemăsurat de mare, cu care fusese sigilată, era încă moale. Vestea nu-i venea pesemne de departe. Citi:

Vecine binevoitor, tinere!

Am aflat bunăvoința pe care mi-ai arătat-o plătindu-mi chiria acum șase luni. Fii binecuvântat tinere. Fiica mea mai mare îți va spune că, de două zile, am rămas patru oameni fără o bucătică de pâine și soția, mea este bolnavă. Dacă nu mă înșel în așteptările mele, cred că pot spera că inima dv. miloasă se va înduioșa de această nenorocire și are să vă biruiască dorința de a-mi veni într-ajutor cu o mică milostenie.

Rămân cu considerația distinsă datorată binefăcătorilor umanității,

Jondrett.

P.S. Fiica mea așteaptă poruncile dumneavoastră, scumpe domnule Marius.